

METODA JURJE DRUŽNIKOVA

Юрий Дружников: *Книги и судьба. Рекомендательный библиографический указатель.* Ульяновская областная библиотека для детей и юношества. Библиографический отдел. Ульяновск 2002.

Юрий Дружников: *Узник России. По следам неизвестного Пушкина. Роман-исследование.* Трилогия. „Голос-Пресс“, Москва 2003.

Ze vztahů, které si ruský spisovatel-exulant vybuodoval s krajskou knihovnou v Uljanovsku, vzešla publikace, která čtenáře seznamuje s životem a dílem tohoto významného autora, jehož sláva byla a do značné míry ještě je spíše zahraniční (americká, polská) než ruská: zde se teprve dostává do širšího povědomí. Jurij Iljič Družnikov (nar. 1933 v Zamoskvoříčf) patří ke generaci, která vychází ze starých ruských tradic – nikoli nadarmo je Družnikovova bibliografie uvedena jeho citátem, v němž vyjadřuje víru ve věčnost ruského čtenářství navzdory tlaku masmédií. Za v podstatě politický prohrěšek na střední škole mu byla odepřena vysoká škola v Moskvě, a proto na počátku 50. let minulého století studoval Filologickou fakultu v Rize a hrál v místním Ruském akademickém divadle. Orientace na žurnalistiku, literaturu faktu a dětské písemnictví ho sblížila s řadou spisovatelů, kteří se pak stali jeho dlouholetými podporovateli (mj. V. Katajev, S. Maršak, K. Čukovskij, L. Kassil). Také jeho literární start byl spojen s dětskou literaturou, kam vstoupil na počátku 70. let (Čto takoje ne vezet, Skučat' zapreščajetsja, Sprašivajte, mal'čiki aj.). S touto aktivitou je také spjata jeho účinkování v rozhlase, na besedách se čtenáři apod. S některými knihami však začal mít potíže – byly cenzurovány z nepoznání (Podoždi do šestnadcati, 1976), jiné zničeny (Kanikuly po-čelovečeski, 1974). Roku 1977 byl Družnikov tajně vyloučen ze Svazu spisovatelů SSSR za jiné smýšlení (inakomyšljije), podporu disidentů a vydávání v samizdatu; zatímco například V. Vojnovič, G. Vladimov nebo L. Kopelev odjíždějí s povolením do zahraničí, Družnikovovi toto povolení nevydali; jeho knihy jsou zakázány a odstraněny z knihoven: píše pro samizdat i tamizdat, ve svém bytě pořádá v 80. letech tiskové konference na podporu A. Sacharova, před uvězněním ho zachraňuje členství v mezinárodním PEN klubu. Na zásah senátorů USA mu Gorbačov umožňuje nedobrovolnou emigraci v plném proudu údajně svobodomyšlné perestrojky roku 1987. V USA, kde se usadil, přednáší creative writing v Texasu, vydává knihy a má pořady v rozhlase; nyní je univerzitním profesorem v Kalifornii.

Jádrem jeho díla je kombinace beletrie a literatury faktu (rus. roman-issledovanie, tj. badatelský román – zde ovšem Družnikov není zdaleka originální; jeho předchůdcem byl například dostojevskolog Boris Bursov), kterou uplatnil již ve víceméně beletristickém díle o peripetiích sovětského novinářství *Anděle na špičce jehly* (Angely na končike igly, red. 1979, 1989 vyšel v New Yorku, 1991 v Moskvě). Ještě více rozruchu způsobilo jeho dokumentární dílo o sovětském udavači vlastního otce Pavlíku Morozovovi, hrdinovi sovětské mládeže s členským číslem pionýrské legitimace 001, jehož pomník byl v Moskvě odstraněn až roku 1991, *Udavač 001 neboli Nancevstoupení Pavlíka Morozova* (Donoščik 001, ili Voznesenije Pavlika Morozova, v Rusku vyd. 1995). Největší hodnotu má však patrně až jeho *Věžň Ruska* (Uznik Rossii, v USA první dva díly vyšly 1992–1993, v Rusku 1993, 1997), kde jako emigrant pohlédl na Puškinův život a dílo očima jeho tajného příání: útěku z Ruska do zahraničí.

Družnikovova metoda badatelského románu může být pokládána za zvláštní případ vědeckého zkoumání, do něhož autor vělenil pečlivé studium dobových souvislostí, faktografie, korespondence apod. Jeho americký pobyt mu přitom umožnil pohlédnout podrobněji i na rusko-americké vztahy, na zasuté americké aktivity děkabristů a na velmocenskou úlohu Ruska. V toto souvislosti vyslovují zásadní výhrady k jeho neúplnému pohledu na dílo ruského konzula ve Philadelphii P. Svinina a k jednostranné a povrchní interpretaci Puškinovy recenze na Paměti Johna Tannera. Hyperbolizace jednoho hlediska, tj. ideje fixe, údajná Puškinova utkvělá představa o legálním či nelegálním odchodu do zahraničí, umožnila podívat se na známé i méně známé skutečnosti básnickova života zcela jinak: nelze pominout, že autobiografická projekce tu mohla být a patrně i byla nosným momentem, tj. Družnikovova vlastní lidská situace čekatela na povolení k výjezdu.

Trilogie začíná Puškinovým tzv. jižním vyhnanstvím, vlastně přeložením v rámci aktivit ministerstva zahraničí, kde Puškin pracoval. Puškinovo trauma se odvíjí od nepovolení vycestovat, za-

tímco jeho přátelé běžně cestovali po Evropě (příčinou byly asi Puškinovy jedovaté politické epigramy): zde se autor podrobně zabývá Puškinovým pobytem v Moldávii, jeho záměry využít řeckého povstání a rusko-turecké války k útěku i pokusem o útěk po moři, který ztroskotal souhrou okolností i záměry dvou žen, v jejichž milostných objetích se v Oděse ocitl. Zcela volně otvírá autor před čtenářem zákruty Puškinova milostného života, jeho sexuální nenasytlost, ale také tragiku jeho milostného života a jeho vztahy k moci, v nichž básník nevypadá zdaleka tak nevinně, jak se dříve zdálo, spíše jako bezcharakterní sluha. Celý Puškinův život a podstatné části jeho díla, které tu jsou pečlivě analyzovány jako kryptogramy jeho tajných záměrů, je pak viděn jako účelový soubor pokusů o opuštění hranic Ruské říše, kde se básník cítil jako vězeň (uznik).

Při obecném uznání, které tento typ bádání vyvolává, nelze však pominout ani jeho nedostatky a bílá místa. Esejistická forma bádání dává autorovi určitou volnost ve výběru literatury primární i sekundární: někdy objevuje objevené, například tam, kde nezná starší zahraniční literaturu: to se stalo mimo jiné v případě rusko-amerických vztahů, o nichž zasloučeně a pečlivě psal Dieter Boden již v roce 1968. Je tu stále patrná ona tragická rozpojenost sovětského a západního života, která zanechala své stopy i na díle tohoto ruského emigranta, jenž se znovu svým dílem do Ruska vrací.

Družnikovova práce je významným příspěvkem k světové puškinistice, byť jen metodou výkladu a vyhraněnou, snad trochu extrémní polohou: vytváří jakousi západnickou alternativu k rusofilským koncepcím Puškina jako vlastence, který miloval Rusko a ani po zahraničí netoužil, umožňuje ho vidět v protikladech jeho konání od svobodomyšlného romantismu až nacionálnímu šovinismu, od revolucionářství a liberalismu k ponižujícímu a dobrovolnému posluhování moci. V situaci, kdy se zejména z ruské strany stále ještě ozývají hlasy o básníkově až nelidské velikosti, je tato demytizující kniha ve své střídavé otevřenosti nezbytná právě pro restituci objektivity bádání o této klíčové postavě ruské literatury.

Ivo Pospíšil

PROJEKCE SLOVENSKO-POLSKÝCH VZTAHŮ

Polsko-słowackie stosunki po roku 1918 – Slovensko-poľské vzťahy po roku 1918 (ed. Halina Mieczkowska a Jozef Hvišč), *Polsko-Słowacka Komisja Nauk Humanistycznych*, ATUT, Wrocław 2002, 168 s. *Vývin a význam slovensko-poľských vzťahov* (ed. Jozef Hvišč), Slovensko-poľská komisia humanitných vied, LUFEMA, Bratislava 2003, 316 s.

Dva předkládané sborníky jsou výsledkem práce dvou národních sekcí komise humanitních věd, které od roku 1996 pracují ve slovenské Bratislavě a polské Vratislavi. Slovensko-poľská komisia humanistických vied Ministerstva školstva SR a Polsko-Słowacka Komisja Nauk Humanistycznych Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu RP se snaží zachytit co nejširší problémy v oboru humanitních věd a prezentovat je potom na společných konferencích na Slovensku a v Polsku a dokumentovat je ve sbornících.

Sborník *Polsko-słowackie stosunki po roku 1918 – Slovensko-poľské vzťahy po roku 1918* je výsledkem jednání obou komisí v Modré u Bratislavy v roce 1999, která se zabývala důsledky rozpadu rakousko-uherské monarchie v roce 1918 a vývojem nezávislých států – Slovenska a Polska. U příležitosti jednání obdržela prof. dr. hab. Halina Janaszek Ivaničková zlatou medaili Univerzity Komenského a prof. PhDr. Jozef Hvišč, CSc., a doc. PhDr. Marta Pančíková, CSc., dostali medaile Ministerstva národní výchovy a sportu PR.

Sborník uvádí *Předmluva* obou editorů s nástinem problematiky konference a práce komise. První blok sborníku je věnován výuce polštiny na Slovensku a slovenštiny v Polsku. Problematiku obráží příspěvky *Krzysztofa Krasuského Rola i działalność lektora języka i literatury polskiej na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Komenskigo w Bratysławie*, *Mieczysława Basaje Dydaktyka słowacystyczna w Polsce* a *Haliny Janaszek Ivaničkové Polska słowacystyka i słowacka polonistyka wobec wyzwań XXI wieku (historia i perspektywy)*. Zejména H. Janaszek Ivaničková se podívala na polonistiku a slovakistiku v obou zemích z širšího pohledu evropského a světového